

1902-'03 - Sloop Beurs van Zocher

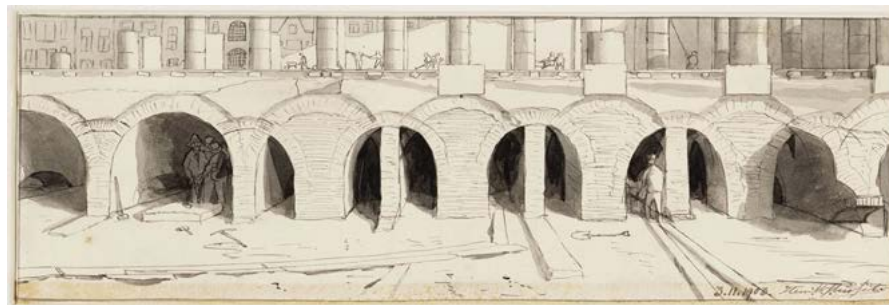
In de aanloop naar de sloop van de Beurs van Zocher ging Misset aan de slag met het maken van tekeningen van met name de sloop, maar ook deze prachtige plaat van de beurs, met de rode kiosk op de voorgrond, spreekt tot de verbeelding. Hoewel de Amsterdammers niet echt treurden over het verdwijnen van dit, nogal uit de toon vallende gebouw, wordt er toch wel met nostalgie gekeken naar de oude foto's en tekeningen.

Gebouwd als vervanging van de beroemde Beurs van Hendrik de Keyser uit 1611, voldeed de Beurs van Zocher uit 1845 al vanaf het begin niet. Voor deze nieuwe beurs was een prijsvraag uitgeschreven waaruit Isaäc Warnsinck als winnaar tevoorschijn kwam. Zijn ontwerp van een rond beursgebouw werd niet uitgevoerd, omdat bleek dat dat Warnsinck het Colosseum in het Londense Regent's Park gekopieerd had en terecht beschuldigd werd van plagiaat. Tenslotte werd in 1840 het ontwerp van Jan David Zocher door de raad goedgekeurd, waarna in 1841 de bouw een aanvang nam. Jan David Zocher kwam voort uit een Haarlemse familie die faam maakte met de aanleg van bekende parken en landschapstuinen. Voorbeelden zijn het Vondelpark en de tuinen van Paleis Soestdijk. Jan David werd het beroemdste van al zijn familieleden. Hij ontwierp naast zijn Beurs in Amsterdam de monumentale vuurtoren van Egmond aan Zee.

Om de bouw van de nieuwe beurs mogelijk te maken, moest ten eerste de vismarkt aan de Vissersdam verdwijnen. Het was een grote vismarkt met aanvoer die vanuit maar liefst 38 visschuiten direct aan de kade werd afgeleverd, waarna twee keurmeesters de kabeljauw en de schelvis opensneden om ze te keuren. De vismarkt telde maar liefst 61 visbanken met 122 plaatsen, die aan de visvrouwen verpacht werden. Ten dele stond de markt op de vroegere Damsluis in de Amstel, die rondom met

- ▲ 1898 - Interieur in zuidelijke richting, na afloop van het officiële Beurs-uur (Atlas Dreesmann - SAA)
- ◀◀ 1902 - De Beurs van Zocher in zijn laatste dagen. De nieuwe beurs steekt boven de oude uit. (Atlas Dreesmann - SAA)
- ▼ 1903 - De sloop van de Beurs van Zocher: fundamenten (SAA)

huizen was bebouwd. Om de bouw van de beurs mogelijk te maken, kreeg de vismarkt een nieuwe locatie toegewezen aan de noordzijde van de Nieuwmarkt, waar bevoorrading mogelijk was via de Geldersekafe. De over het water van het Rokin gebouwde Beurs van Hendrick de Keyser was in 1835 zodanig verzakt dat er geen herstel meer mogelijk was en werd tussen 1836 en 1838 gesloopt. Omdat de handel toch door moest gaan, was er, in afwachting van de bouw van een nieuwe koopmansbeurs, midden op de Dam een houten hulpbeurs opgericht, die van 10 januari 1836 tot 10 september 1845 in gebruik bleef. Op die laatste datum opende Koning Willem II het nieuwe beursgebouw en nog in

- ▲ 1903 - Sloop van de zuilengalerijen (SAA)
- 1903 - De Beurs van Zocher tijdens de afbraak. Door het gat zijn de gewelven te zien. (SAA)

hetzelfde jaar werd de hulpbeurs afgebroken.

Inwendig leek de Beurs van Zocher op de vroegere Beurs van Hendrick de Keyser: een rechthoekig gebouw met een open binnenhof. De buitenkant was echter compleet verschillend, want de Beurs van Zocher was een on-Amsterdams streng neoclassicistisch gebouw. Aan de Damzijde was het 40 meter brede en 120 meter lange gebouw toegankelijk via een stenen trap die leidde naar een open portiek, gedragen door veertien ionische zuilen. Om de zijgevels aan het Damrak en de nieuw ontstane Beursstraat wat te verlevendigen, bracht Zocher hier twee uitbouwen aan, waarin zich de trappenhuizen en kantoren bevonden. Vanwege de rechthoekige vorm en het grotendeels ontbreken van ramen – graan werd bijvoorbeeld bij voorkeur gekeurd bij indirect licht – kreeg de beurs al snel de bijnaam ‘het Mausoleum’. Het is wel duidelijk dat niet iedereen gecharmeerd was van het gebouw.

’s Winters gierde de ijzige wind door het open gebouw en spottend sprak men over “het togtige wonder van Amsterdam”. In 1848 werd daarom onder leiding van stadsarchitect De Greef de binnenhof overdekt.

Men had echter niets geleerd van de funderingsproblemen met de vorige

ge beurs; ook de nieuwe stond op slappe rivierbodem en begon al tijdens de bouw te verzakken en te scheuren. Het gewicht van de nieuwe overdekking maakte dat probleem alleen maar groter.

Wel verbeterde het comfort door de overkapping aanzienlijk, maar vervolgens leverde de uitbouw aan de kant van het Damrak een hoop kritiek op. Hier ging het om de afstand tussen de beurs en de panden aan de overzijde van het Damrak die ter plaatse van de uitbouw slechts 15 meter breed was. Tijdens de bouw van de beurs was dit nog geen probleem, maar met de komst van het nieuwe Centraal Station, werd er een paardentramlijn langs het Damrak aangelegd en dat paste toen maar net. De uitstulping aan de zijkant werd nu als uiterst hinderlijk ervaren en kreeg daarom de bijnaam 'de puist'. Ook door de toenemende welvaart na 1870 was de beurs te klein geworden. Er gingen steeds meer stemmen op om de beurs te slopen.

Al in februari 1882 werd een raadsbesluit genomen voor de bouw van een nieuw beursgebouw dat meer was toegesneden op de veranderende tijd. Naast post-, telegraaf- en telefoonfuncties, vergaderzalen en kantoren, zou daarin ook de elders in de stad gelegen graanbeurs opgenomen kunnen worden. Wel was daarvoor een gedeeltelijke demping van het Damrak noodzakelijk. Eind juni 1884 verscheen het definitieve programma voor een internationale prijsvraag met het gedempte Damrak als uitgangspunt. Maar geen van de geselecteerde ontwerpen werd gerealiseerd.

Kort leek het erop dat de Beurs van Zocher behouden zou worden. Adriaan Willem Weissman, de stadsarchitect,

ontwierp in 1894 een verbouwingsplan voor de beurs, waarbij hij de 'puisten' verwijderde en een effecten- en graanbeurs aan de noordzijde toevoegde. Het plan zou 75% van de kosten van een geheel nieuwe beurs besparen, maar ook dit plan vond geen genade bij het stadsbestuur. Het diende later wel als plattegrond voor de Beurs van Berlage, welke in 1903 voltooid werd. Nog in datzelfde jaar werd de Beurs van Zocher gesloopt en kreeg het snelgroeiende verkeer richting het Centraal Station tenslotte alle ruimte op het aanzienlijk verbrede Damrak. Misset legde in zijn vele tekeningen en schetsen nauwkeurig het verdwijnen van de Beurs van Zocher vast. Daarna bleef het terrein jarenlang leeg terwijl het gemeentebestuur bleef bakkeleien over de bestemming van deze prominente plek in de stad. Na veel gesteggel opende hier op 3 september 1914 tenslotte De Bijenkorf zijn deuren.

Ria Scharn

- ▲ 1902 - *De Hulpkorenbeurs aan het Damrak, achter de Beurs van de Zocher (SAA)*
- ▶ 1903 - *De gewelven onder de Beurs van Zocher tijdens de afbraak (SAA)*